

« ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΣ ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ) ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΑΙ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ASPERGER »

Βογινδρούκας Ι., Πρωτόπαππας Α., Γρηγοριάδου Ε., Παππή Α., Παπάζη Μ., Παπαρίζος Κ., Σελήνη Ε., Σταμπουλάκη Χ., Χελάς Ε.

Ανακοινώθηκε στο: 1^ο Συνέδριο Εξελικτικής Ψυχολογίας, ΕΛΨΕ, Αθήνα 2008

Η δοκιμασία εκφραστικού λεξιλογίου βασίζεται στο Word Finding Vocabulary Test (Renfrew 1995). Αποτελείται από 50 εικόνες οι οποίες παρουσιάζουν έννοιες γνωστές στα παιδιά από την καθημερινότητα και από την παιδική βιβλιογραφία. Έχει ως στόχο να ελέγξει το επίπεδο εκφραστικού λεξιλογίου σε παιδιά ηλικίας από 4 έως 8 ετών. Η σημασία του ελέγχου του εκφραστικού λεξιλογίου σε παιδιά με γλωσσικές αποκλίσεις έχει επισημανθεί στα διαγνωστικά εγχειρίδια της ψυχιατρικής και θεωρείται ισχυρός δείκτης για τον προσδιορισμό της διάγνωσης.

Η συγκεκριμένη δοκιμασία επιλέχθηκε για στάθμιση στην ελληνική γλώσσα ως ιδιαίτερα χρήσιμη στην κλινική πράξη. Προηγήθηκε πιλοτική χορήγηση σε δείγμα 165 παιδιών ηλικίας 4–8 ετών από την περιοχή της Θεσσαλονίκης, για τον προσδιορισμό της σειράς δυσκολίας των λέξεων. Η δοκιμασία χορηγήθηκε 2 φορές σε 20 παιδιά και η αξιοπιστία επανεξέτασης (Pearson's r) ήταν .95 (μερική συσχέτιση .90 με έλεγχο ηλικίας).

Η τελική σειρά των λέξεων σταθμίστηκε σε δείγμα 600 παιδιών, από 18 δήμους 5 νομών της χώρας, διαστρωματωμένο σε πέντε ηλικιακές ομάδες (έτη:μήνες) των 120 παιδιών (60 αγόρια και 60 κορίτσια): 4:0–4:5, 4:6–5:0, 5:1–6:0, 6:1–7:0, και 7:1–8:0. Οι ομάδες ήταν αντιπροσωπευτικές του γενικού πληθυσμού ως προς τον τόπο κατοικίας σε αστικές ή αγροτικές περιοχές και ως προς το εκτιμώμενο μορφωτικό επίπεδο κατά περιοχή, βάσει των στοιχείων της εθνικής απογραφής του 2001.

Οι κατανομές των επιδόσεων του δείγματος στάθμισης ήταν κανονικές σε όλες τις ηλικιακές ομάδες ($K-S\ z < 1.17$, $p > .12$) και η μέση επίδοση διέφερε σημαντικά μεταξύ όλων των ζευγών διαδοχικών ηλικιακών ομάδων ($p < .017$). Η εσωτερική συνοχή του (Cronbach's α) του τεστ κυμάνθηκε μεταξύ .90 και .92. Για τον έλεγχο εγκυρότητας χορηγήθηκαν οι δοκιμασίες: Έγχρωμες μήτρες του Raven, Λεξιλόγιο από το Αθηνά Τεστ (Παρασκευόπουλος, Καλαντζή, Γιαννίτσας 1999), PPVT, και οι κλίμακες λεξιλογίου και μορφοσύνταξης από το Διαγνωστικό τεστ γλωσσικής νοημοσύνης για παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας (Σταυρακάκη & Τσιμπλή 2000). Οι μέσες συσχετίσεις του εκφραστικού λεξιλογίου με τις άλλες δοκιμασίες λεξιλογίου

ήταν .53, .62 και .63, με τη δοκιμασία μορφοσύνταξης .55, ενώ με το Raven .38, επιβεβαιώνοντας αφενός την εξειδίκευση της μέτρησης και αφετέρου τη σχέση της με γενικότερες γλωσσικές και μη λεκτικές νοητικές επιδόσεις. Η δοκιμασία εκφραστικού λεξιλογίου είναι ψυχομετρικά επαρκής για όλο το ηλικιακό φάσμα στο οποίο χορηγήθηκε και μπορεί να αποτελέσει ένα πολύτιμο εργαλείο στα χέρια των ειδικών επαγγελματιών για την αξιολόγηση των γλωσσικών δεξιοτήτων των παιδιών.

Το χαμηλό εκφραστικό λεξιλόγιο μπορεί να δηλώνει ειδική γλωσσική διαταραχή, νοητική υστέρηση ή χαμηλό κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον (Renfrew 1995).

Δυσκολίες στη διαδικασία εύρεσης της λέξης, μπορεί να προκαλέσουν λάθη στην κατονομασία των αντικειμένων, τα οποία ονομάζονται παραφασίες και αφορούν, στη σημασία των λέξεων και στην κατονομασία εννοιών.

Ονομασία αντικειμένου, είναι η ικανότητα του ομιλητή να επιλέγει από το προσωπικό του λεξικό την κατάλληλη λέξη, που καλύπτει το νόημα μιας δεδομένης έννοιας. Κατά την Sarno (1991), πρόκειται για την ικανότητα «εύρεσης λέξης», η οποία είναι αυτοματοποιημένη διαδικασία, σε κάθε ικανό ομιλητή.

Οι παραφασίες είναι διαφορετικών ειδών:

λεκτικές ή ολικές (παρατηρείται αντικατάσταση της λέξης από μία άλλη άσχετη)

σημασιολογικές (η λέξη αντικαθίσταται από άλλη της ίδιας σημασιολογικής κατηγορίας π.χ. καρέκλα-τραπέζι)

φωνημικές παραφασίες ή νεολογισμού (παράγονται νέες λέξεις με την πρόσθεση, αφαίρεση ή αντιμετάθεση των φωνημάτων, ήδη γνωστών λέξεων) (Sarno 1991)

χρήση μη ειδικών λέξεων (χρησιμοποιείται μια λέξη, π.χ. η λέξη «πράγμα» για οποιοδήποτε αντικείμενο)

δημιουργία νέων λέξεων (π.χ «μπλούζα με φερμουάρ», για τη λέξη «μπουφάν») (Martin et al 1997)

Επίσης, οι Crystal (1982) και Martin et al (1997), συμπεριλαμβάνουν στις παραφασίες την υπερεπέκταση και υποεπέκταση των εννοιών. Υπερεπέκταση, είναι η επιλογή μιας γενικότερης έννοιας για την ονομασία μιας περιορισμένης π.χ. φρούτο για το μήλο, ενώ υποεπέκταση, είναι η αντίθετη διαδικασία, π.χ. καρότα για τα λαχανικά.

Ένα από τα χαρακτηριστικά της ειδικής γλωσσικής διαταραχής και του συνδρόμου Asperger είναι οι δυσκολίες που σχετίζονται με το εκφραστικό λεξιλόγιο. Βασικά συμπτώματα είναι η δυσκολία στην ανάκληση εννοιών, η

παρουσία παραφρασιών, κυρίως σημασιολογικών και φωνολογικών – νεολογισμού και το χαμηλό εκφραστικό λεξιλόγιο. Σκοπός της μελέτης είναι η σύγκριση των αποτελεσμάτων αναφορικά με το εκφραστικό λεξιλόγιο στις δύο ομάδες της έρευνας σχετικά με το εύρος λεξιλογίου και την ποιοτική ανάλυση των παραφρασιών που τα παιδιά του δείγματος της έρευνας παρουσιάζουν.

Συμμετέχοντες: Στην παρούσα έρευνα συμμετέχουν 23 παιδιά ηλικίας 4-8 ετών. Δώδεκα από αυτά παρουσιάζουν ειδική γλωσσική διαταραχή και τα υπόλοιπα σύνδρομο Asperger. Τα διαγνωστικά κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για τη διάγνωση ήταν αυτά του DSM- IV. Ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών με ειδική γλωσσικής διαταραχή είναι τα 6 έτη και ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών με σύνδρομο Asperger τα 7 έτη.

Αποτελέσματα:

Οι συμπεριφορές που παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια της εξέτασης αφορούσαν τις απαντήσεις των παιδιών σχετικά με τις έννοιες που δεν ήξεραν ή δεν θυμόταν.

Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται τα ποσοστά των απαντήσεων των παιδιών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Απαντήσεις των παιδιών του δείγματος που αφορούσαν έννοιες που δεν γνώριζαν ή δεν θυμόταν

	Δεν ξέρω	Δεν θυμάμαι
Ειδική γλωσσική διαταραχή	42%	1%
Σύνδρομο Asperger	22%	0%

Η απάντηση “δεν ξέρω” συναντάται συχνότερα στα παιδιά με ειδική γλωσσική διαταραχή, η απάντηση “δε θυμάμαι” φαίνεται να μη χρησιμοποιείται με μεγάλη συχνότητα και από τις δύο ομάδες της έρευνας.

Οι παραφασίες που παρουσίασαν τα παιδιά του δείγματος κατά τη διάρκεια της εξέτασης παρουσιάζονται στον πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ποσοστά των παραφρασιών που παρουσιάζουν τα παιδιά του δείγματος

	Ολικές	Σημασιο λογικές	Φωνολο γικές	Υπέρ επέκτασης	Υπό επέκτασης	Δημιουργία νέων λέξεων
Ειδική γλωσσική διαταραχή	10%	33.2%	3.3%	3.6%	1.2%	1.6%
Σύνδρομο Asperger	20%	43.5%	0%	4.3%	2.1%	0%

Παραφρασίες κατά τη διάρκεια της εξέτασης φαίνεται να παρουσιάζουν και οι δύο ομάδες των παιδιών της έρευνας. Μεγαλύτερη ποικιλομορφία στο είδος των παραφρασιών παρατηρείται στην ομάδα των παιδιών με ειδική γλωσσική διαταραχή.

Στον πίνακα 3 παρουσιάζεται το επίπεδο λεξιλογίου των δύο ομάδων συνολικά

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ποσοστό σωστών απαντήσεων στα παιδιά του δείγματος

	Ποσοστό σωστών απαντήσεων
Ειδική γλωσσική διαταραχή	52%
Σύνδρομο Asperger	70%

Τα παιδιά με σύνδρομο Asperger φαίνεται να έχουν καλύτερο επίπεδο λεξιλογίου από αυτά με ειδική γλωσσική διαταραχή.

Συζήτηση

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι το εύρος του λεξιλογίου είναι καλύτερο στα παιδιά με Σύνδρομο Asperger σε σύγκριση με παιδιά με Ειδική γλωσσική διαταραχή.

Τα παιδιά με Ειδική γλωσσική διαταραχή χρησιμοποιούν συχνότερα την απάντηση “δεν ξέρω” εξαιτίας της καλύτερης επίγνωσης σχετικά με τις ικανότητές τους κάτι που δεν παρατηρείται στα παιδιά με Σύνδρομο Asperger όπου διακρίνεται, στη συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια της εξέτασης, η τάση να προσπαθούν να ονομάσουν όλες τις εικόνες τις δοκιμασίας χωρίς

προσπάθεια επίγνωσης του αν αυτή η έννοια τους είναι ή όχι οικεία. Εξαιτίας αυτής της συμπεριφοράς παρουσιάζουν μεγαλύτερο αριθμό ολικών παραφασιών ή καταφεύγουν σε τεχνικές να περιγράφουν τη χρήση, το σχήμα του αντικειμένου που βλέπουν αντί τις έννοιες.

Στα παιδιά με Σύνδρομο Asperger επίσης παρατηρούνται υψηλότερα ποσοστά σημασιολογικών παραφασιών καθώς και υπερεπέκτασης και υποεπέκτασης των εννοιών. Η παρατήρηση αυτή υποδεικνύει τη δυσκολία των παιδιών με Σύνδρομο Asperger στην αφηρημένη σκέψη και ειδικότερα στην ταξινόμηση της γνώσης κάτω από σημασιολογικές κατηγορίες. Υψηλό κρίνεται και το ποσοστό των σημασιολογικών παραφασιών στα παιδιά με Ειδική γλωσσική διαταραχή μιας και αντιμετωπίζουν και αυτά δυσκολίες στην ταξινόμηση της γνώσης κάτω από σημασιολογικές κατηγορίες όπως ακριβώς συμβαίνει και στα παιδιά με σύνδρομο Asperger.

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα έρχεται το εύρημα που παρατηρείται στα παιδιά με Ειδική γλωσσική διαταραχή αναφορικά με τον τομέα των φωνολογικών παραφασιών. Το ατελές φωνολογικό σύστημα των παιδιών αυτών που οφείλεται στην γενικευμένη ανωριμότητα ανάπτυξης των υποτομέων της γλώσσας επηρεάζει τη φωνολογική απεικόνιση των εννοιών εξαιτίας της οποίας παρατηρούνται οι φωνολογικές παραφασίες. Η εξήγηση που μπορεί να δοθεί για την ύπαρξή τους είναι ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά αναζητούν την έννοια στο λεξικό τους. Για τις φωνολογικές παραφασίες φαίνεται ότι ο τρόπος είναι ο “Bottom up” δηλαδή ξεκινώντας από τη λέξη προς την έννοια, όταν όμως η φωνολογική απεικόνιση της λέξης δεν είναι ισχυρή τότε μπορούν να παραχθούν λέξεις ή οποίες δεν είναι φωνοτακτικά και φωνολογικά σωστές.

Βιβλιογραφία

1. Sarno, M. T., (1991), Acquired Aphasia, Academic Press, INC
2. Martin, D., & Smedley, M., (1997), Developmental Difficulties of Communication: Structure and Meaning, The University of Birmingham.
3. Crystal, D., (1982), PRISM-L, Profiling Linguistic Disability. London: Edward